

Збереження біорізноманіття тварин

УДК 636.082(477)"2002/2019"

DOI: <https://doi.org/10.31073/abg.58.15>

ГЕНЕТИЧНІ РЕСУРСИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ТРЕТЬОГО ТИСЯЧОЛІТТЯ

С. Л. ВОЙТЕНКО, М. Г. ПОРХУН, О. В. СИДОРЕНКО, Т. Є. ІЛЬНИЦЬКА

Інститут розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН (Чубинське, Україна)

slvoitenko@ukr.net

Охарактеризовані генетичні ресурси сільськогосподарських тварин України на початку третього тисячоліття. Визначено, що найбільш різноманітні за породним складом скотарство, вівчарство, птахівництво та рибицтво. Доведено, що протягом 2002–2019 років практично усі види сільськогосподарських тварин зазнали значного скорочення маточного поголів'я, що негативно впливає на біорізноманіття тваринного світу в цілому. Встановлено, що найбільш використовуваними у молочному скотарстві на сучасному етапі розвитку галузі тваринництва з огляду на кількість самиць, є голитинська, українська червоно-ряба молочна, українська чорно-ряба молочна, симентальська, українська червона молочна, червона степова і швіцька породи; у м'ясному скотарстві – абердин-ангуська, волинська м'ясна, південна м'ясна і поліська м'ясна; у свинарстві – велика біла і ландрас; у вівчарстві – асканійська м'ясо-вовнова з кросбредною вовною, включаючи її 3 типи, асканійська каракульська і таврійський тип асканійської тонкорунної; у конярстві – українська верхова, орловська рисиста та російська рисиста. Перестали функціонувати племінні стада по розведенню худоби бурої карпатської, української бурої молочної порід, пінцагу і п'ємонтес, свиней великої білої породи англійської селекції, великої чорної і миргородської; овець асканійської тонкорунної породи, асканійського типу чорноголових овець з кросбредною вовною, олібс, північно-кавказької, полварс, української м'ясо-вовнової (харківський тип), цигайської та її типів кримського і приазовського, багатоплідного типу каракульської породи; коней будьонівської, гуцульської, російської ваговозної, торійської, французької рисистої порід та шетлендського поні. Визнано, що без впровадження дієвих державних програм збереження та підтримки тваринництва, а також зміни політики в аграрному секторі, вітчизняному тваринництві розвиватися дуже складно.

Ключові слова: генофонд тварин, породи, кількість самок, зміни в породному складі

GENETIC RESOURCES OF AGRICULTURAL ANIMALS OF UKRAINE AT THE BEGINNING OF THE THIRD MILLENNIUM

S. L. Voitenko, M. G. Porkhun, O. V. Sydorenko, T. Y. Pnytska

Institute of Animal Breeding and Genetics n.d.a. M.V.Zubets of NAAS (Chubynske, Ukraine)

The genetic resources of agricultural animals of Ukraine at the beginning of the third millennium were characterized. It was determined that cattle breeding, sheep breeding, poultry farming and fish farming are most diverse in terms of breed composition. It is proved that during 2002–2019, almost all types of farm animals underwent a significant reduction in the breeding stock, which negatively affects the biodiversity of the animal world as a whole. It is established that the most used in dairy cattle breeding at the present stage of development of the livestock industry, given the number

© С. Л. ВОЙТЕНКО, М. Г. ПОРХУН, О. В. СИДОРЕНКО, Т. Є. ІЛЬНИЦЬКА, 2019

of females, are breeds: Holstein, Ukrainian Red-and-White Dairy, Ukrainian Black-and-White Dairy, Simmental, Ukrainian Red Dairy, Red Steppe and Swiss; in beef cattle breeding – Aberdeen-Angus, Volinian Beef, Southern Beef and Polissian Beef; in pig breeding – Large White and Landras; in sheep breeding – Askanian Mutton-fleece with crossbred fleece, including its 3 types, Askanian Karakul and Askanian Fine-fleece; in horse breeding – Ukrainian Saddle, Orlov Trotter and Russian Trotter. Breeding herds of cattle of Carpathian Brown, Ukrainian Brown Dairy breeds, Pintschow and Piedmontese, pigs of Large White breed of English Selection, Large Black and Myrgorod breeds; sheep of Askanian Fine-fleece breed, Askanian Karakul and Askanian Fine-fleece, Olibs, North Caucasian, Polwars, Ukrainian meat and wool (Kharkov type), Tsigai and its types, multiple type Karakul breed; Budyonnivska, Gutsul, Russian Heavy Draft, Torian, French Trotter and Shetland Pony breeds of horse ceased to function. It is recognized that without the implementation of effective state programs for the conservation and support of animal husbandry, as well as policy changes in the agricultural sector, domestic animal husbandry is very difficult to develop.

Keywords: gene pool of animals, breeds, number of females, changes of breed composition

ГЕНЕТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЖИВОТНЫХ УКРАИНЫ В НАЧАЛЕ ТРЕТЬЕГО ТЫСЯЧЕЛЕТИЯ

С. Л. Войтенко, Н. Г. Порхун, Е. В. Сидоренко, Т. Е. Ильницькая

Институт разведения и генетики животных имени М.В.Зубца НААН (Чубинское, Украина)

Охарактеризованы генетические ресурсы сельскохозяйственных животных Украины в начале третьего тысячелетия. Определено, что наиболее разнообразны по породному составу скотоводство, овцеводство, птицеводство и рыбоводство. Доказано, что в течение 2002–2018 годов практически все виды сельскохозяйственных животных подверглись значительному сокращению маточного поголовья, что отрицательно влияет на биоразнообразие животного мира в целом. Установлено, что наиболее используемыми в молочном скотоводстве, на современном этапе развития отрасли животноводства, с учётом количества самок, являются голштинская, украинская красно-пёстрая молочная, украинская черно-пёстрая молочная, симментальская, украинская красная молочная, красная степная и швицкая породы; мясном скотоводстве – абердин-ангусская, волынская мясная, южная мясная и полесская мясная; свиноводстве – крупная белая и ландрас; овцеводстве – асканийская мясо-шёрстная с кроссбредной шерстью, включая её 3 типа, асканийская каракульская и таврический тип асканийской тонкорунной; коневодстве – украинская верховая, орловская рысистая и русская рысистая. Перестали функционировать племенные стада по разведению скота бурой карпатской, украинской бурой молочной пород, пинцгау и пьемонтес, свиней крупной белой породы английской селекции, крупной черной и миргородской; овец асканийской тонкорунной породы, асканийского типа черноголовых овец с кроссбредной шерстью, олибс, северокавказской, полварс, украинской мясо-шерстной (харьковский тип), цигайской и её типов крымского и приазовского, многоплодного типа каракульской породы; лошадей будённовской, гуцульской, русской тяжеловозной, торийской, французской рысистой пород и шетлендского пони. Признано, что без внедрения действенных государственных программ сохранения и поддержания животноводства, а также изменения политики в аграрном секторе, отечественному животноводству развиваться очень сложно.

Ключевые слова: генофонд животных, породы, количество самок, изменения в породном составе

Вступ. Сучасне тваринництво України є невід’ємною складовою ринкової економіки й базується на використанні прогресивних технологій виробництва продукції та невеликої кількості високопродуктивних вітчизняних чи зарубіжних порід сільськогосподарських тварин. Одночасно із такими підходами до ведення галузі тваринництва на початку третього тисячоліття відмічається значне скорочення сільськогосподарських підприємств, які були основними виробниками продукції та зменшенням поголів’я тварин більшості видів. Негативний вплив на галузь тваринництва чинять також ряд факторів, серед яких цінова політика країни, низька

платоспроможність населення, висока собівартість продукції, відсутність регулювання імпорту, недосконалість вітчизняної законодавчої бази в галузі, значна частка особистих селянських господарств без застосування сучасних технологій, невідповідність якості і безпечності продукції світовим вимогам, монополізм переробної промисловості тощо [9]. Для нівелювання цього стану розробляються програми розвитку та механізми державної підтримки галузі тваринництва з урахуванням вимог світової економіки, але суттєвих змін не відмічається.

Встановлено, що прогресу галузі тваринництва сприятиме визначення змін, які відбуваються із породами та поголів'ям племінних тварин у суб'єктах племінної справи. Адже достеменно відомо, що лише племінні тварини здатні проявляти високий генетичний потенціал продуктивності та стійко передавати його потомству. Враховуючи роль породи у задоволенні соціально-економічного попиту населення на той чи інший вид продукції в останні десятиріччя ХХ сторіччя і на початку ХХІ сторіччя, в Україні були створені нові чи удосконалені існуючі породи, типи, лінії, кроси великої рогатої худоби, свиней, коней, овець, птиці, риби, бджіл, які мають більш високу продуктивність порівняно із попередниками.

Знання стану порід необхідно також для прогнозування обсягів продукції, що узгоджується із безпекою країни. Аналіз стану молочного скотарства лише за 5 років (2011–2016 років) дав змогу визначити, що відбувається значне скорочення стад, які розводять наявні породи худоби, та поголів'я корів у них за суттєвого підвищення надоїв. Негативним моментом розвитку молочного скотарства в цей період дослідники вважають також недостатню кількість корів усіх вітчизняних порід, що в кінцевому результаті унеможливує випробовування плідників та гальмує селекцію з породами [8].

Дослідженнями встановлено, що галузь свинарства України на сучасному етапі характеризується скороченням поголів'я на тлі незначного, і не в усіх господарствах, підвищення продуктивності тварин, незбалансованості попиту і пропозиції, зниження якості продукції. У 2016 році, порівняно з 1991 роком, поголів'я свиней у всіх категоріях господарств скоротилося в 2,9 рази, а виробництво свинини – в 2,3 рази. В динаміці 2002–2016 років кількість племінних стад зменшилася на 158, а поголів'я кнурів – на 58,4% за менш відчутного зменшення кількості маток. Багатоплідність свиноматок, середньодобові прирости молодняка та м'ясні ознаки свиней узгоджуються із технологією виробництва продукції і мають значний розмах мінливості, засвідчуючи неконсолідованість стад та порід [7].

Моніторинг стану курівництва вказує, що в Україні вже давно використовують кроси зарубіжного походження, з урахування чого на початку третього тисячоліття серед наявного генофонду курей яєчного й м'ясного, а також комбінованого напрямів продуктивності було лише три породи: адлерська срібляста, полтавська глиняста і кучинська ювілейна. Решта курей відносилася до кросів [1, 5]. Доведено, що виробництво м'яса курей на промисловій основі повністю залежить від зарубіжного селекційного матеріалу, а виробництво яєць на 84% [9].

Аналогічний стан характерний і для інших видів сільськогосподарських тварин в Україні.

Проаналізувавши стан галузі тваринництва України в динаміці 1990–2015 років, науковці змогли спрогнозувати численність тварин та їх продуктивність, які найближчим часом зможуть забезпечити не лише конкурентоздатність галузі тваринництва, але й попит населення. Вбачається, що для виведення галузі тваринництва із кризи в найближчі роки поголів'я корів молочних порід потрібно збільшити з 2,11 до 2,6 млн. голів, корів м'ясних порід – з 20,9 до 31 тис. голів, свиней – з 6,7 до 22 млн. голів, овець – з 0,7 до 2,3 млн. голів. Таке поголів'я тварин забезпечить виробництво молока всіх видів на рівні 16 млн. тон, м'яса в забійній масі від тварин всіх видів – 4,53 млн. тон, вовни – 8,1 тис. тон [9].

Знання стану галузі тваринництва та окремих порід необхідне також для визначення популяцій, які потрібно зберігати чи відновлювати в контексті глобальної проблеми збереження біорізноманіття тваринного світу [6]. Загальновизнано, що створення більш високопродуктивної породи відбувається за рахунок поглинання менш продуктивної породи, або і не однієї,

що в кінцевому результаті призводить до скорочення кількості порід в галузі та звуження біорізноманіття тваринного світу. Україна, на жаль, має досвід знищення чи значного скорочення поголів'я худоби, овець, свиней, птиці і цей процес триває.

Мета роботи – визначити види та породи сільськогосподарських тварин, які формують галузь тваринництва України на початку третього тисячоліття, а також встановити зміни, які відбулися з генетичними ресурсами сільськогосподарських тварин та визначити породи, які є найбільш уразливими з огляду на поголів'я самок у підконтрольних стадах.

Матеріали та методи досліджень. Дослідження проводили на основі аналізу чисельності племінних самок різних видів та порід сільськогосподарських тварин України у підконтрольних стадах станом на 1 січня досліджуваного року за використання даних Державного племінного реєстру за 2002 і 2011 роки та Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві за 2018 рік [2–4].

Результати досліджень. Нашими дослідженнями встановлено, що на початку 2019 року генофонд сільськогосподарських тварин України був представлений такими видами і породами:

➤ **молочного та комбінованого молочно-м'ясного скотарства:** айрширською, англєрською, білоголовою українською, голштинською, лебединською, симентальською, українською бурю молочною, українською чорно-рябою молочною, українською червоно-рябою молочною, українською червоною молочною, червоною степовою, червоною польською і швіцькою породами. Найбільш численними визнані породи: українська чорно-ряба молочна, українська червоно-ряба молочна і українська червона молочна. До нечисленних віднесені білоголова українська, червона степова, червона польська, лебединська та швіцька породи.

➤ **м'ясного скотарства:** абєрдин-ангуською, волинською м'ясною, герєфордською, лімузин, південною м'ясною, поліською м'ясною та її знам'янським типом, сірою українською, світлою аквітанською, симентальською м'ясною, українською м'ясною і шароле. Найбільша кількість племінних господарств утримувала абєрдин-ангуську породу, волинську м'ясну і симентальську м'ясну. До нечисленних віднесені сіра українська та українська м'ясна породи.

➤ **свинарства:** великою білою, дюрєк, ландрас, п'єтєрен, полтавською м'ясною, уельс, українською м'ясною, українською степовою білою, українською степовою рябою, червоною білопоясою. За кількістю свиней в племінних стадах лідєром була порода ландрас. До нечисленних віднесені породи п'єтєрен, українська степова біла, українська степова ряба, уельс.

➤ **вівчарства:** асканійською каракульською, асканійською м'ясо-вовною з кросбредною вовною та її типами: буковинським, дніпропетровським і одеським; асканійською тонкорунною (таврїйським типом), мериноландшаф, прекос, придніпровською м'ясною породою (дніпровський тип), романівською, сокільською, темноголовою латвійською і українською гірсько-карпатською. Найбільш численними були породи асканійська м'ясо-вовнова з кросбредною вовною з урахуванням трьох її типів, асканійська каракульська та таврїйський тип асканійської тонкорунної породи. До нечисленних відносяться сокільська та темноглова латвійська породи.

➤ **конярства:** вєстфальською, ганноверською, новоолександрівською ваговозною, орловською рисистою, російською рисистою, тракенєнською, українською верховою і чистокрєвною верховою. Найбільш чисельними були породи українська верхова, орловська та російська рисисті. Малочисельні – коні порід тракенєнська і ганноверська.

➤ **птахівництва:**

➤ **курьми** – породи білий плімутрок та бїрківська барвіста, кросів «Кобб 500», «Новогєн Браун», «Рєсс-308», «Хай-Лайн W-36», Лєманн Браун – Лайт і Лєманн ЛСЛ – Класік;

➤ **качками** – пєкінської породи, кросів «STAR-53 Н.У.», «Башкїрські цвітні», «Благєварський»;

➤ **гусьми** – порід італїйська біла, велика біла, велика сіра, горківська, кубанська сіра і лєгарт;

➤ **перепєлами** – японської породи;

- *страусами* – чорного африканського.
- *хутрове звірівництво і кролівництво* – кролями каліфорнійської породи.
- *рибництво* – білугою, амурським сазаном, білим амуром, бестером, великоротим буфало, веслоносом, українським лускатим коропом, українським рамчастим коропом, люблінським внутрішньопородним типом української лускатої породи коропа, люблінським внутрішньопородним типом української рамчастої породи коропа, мало лускатим внутрішньопородним типом української рамчастої породи коропа лебединська заводська, малолускатим внутрішньопородним типом української рамчастої породи коропа закарпатська заводська, малолускатим внутрішньопородним типом української рамчастої породи коропа нивківська заводська, нивківським внутрішньопородним типом української лускатої породи коропа, осетром ленським, осетром російським, сибірським осетром, сомом (європейським), сомом каналним, стерлядю, судаком, товстолобиком білим, товстолобиком строкатим, форелю райдужною, форелю струмковою, шукою.

➤ *бджільництво* – карпатською та українською степовою породами.

У динаміці 2002–2019 років у тваринництві України відбулися суттєві зміни не лише щодо поголів'я тварин того чи іншого виду, але й стосовно створення чи зникнення порід сільськогосподарських тварин, що власне узгоджується із соціально-економічною політикою країни, продуктивністю тварин, технологіями виробництва продукції тощо.

Зміни у тваринництві України впродовж 2002–2019 років відображені у кількості маток різних видів, яких утримували в суб'єктах племінної справи (табл. 1–5).

Аналіз стану молочних та комбінованих молочно-м'ясних порід у племінних стадах України дав змогу зробити висновок, що на 01.01.2019 року у порівнянні із початком 2002 року зменшилося поголів'я корів айрширської, англєрської, лебединської, симентальської, української червоно-рябої молочної, української чорно-рябої молочної, червоної польської і червоної степової порід (табл. 1).

1. Поголів'я корів молочних та комбінованих молочно-м'ясних порід

Порода	Роки		
	2002	2011	2019
Айрширська	618	482	528
Англєрська	376	333	277
Білоголова українська	160	190	300
Бура карпатська	1423	270	–
Бура молочна	1550	–	–
Голштинська	8745	10278	25264
Лебединська	859	1225	603
Пінцгау	87	38	–
Симентальська	10058	6158	4713
Українська бура молочна	–	479	170
Українська червоно-ряба молочна	3752	10599	5405
Українська червоно-ряба молочно-м'ясна	41662	34017	23312
Українська чорно-ряба молочно-м'ясна	90404	79398	68202
Червона польська	230	575	139
Червона степова	23039	4527	1606
Швіцька	161	100	1317

Збільшення поголів'я корів має місце серед білоголової української, голштинської і швіцької порід. Не функціонують племінні стада по розведенню худоби бурої карпатської, української бурої молочної порід та пінцгау. За вказаний період була створена українська бура молочна порода, але вона з 2011 по 2019 роки зменшує кількість корів в стадах. Аналіз чисельності корів лебединської, української червоної молочної, української червоно-рябої молочної, червоної польської та червоної степової порід у 2011 році порівняно з 2002 роком виявив дещо іншу тенденцію, ніж за 2002–2019 роки. За досліджуваний період відмічено значне збільшення чисельності корів цих порід у підконтрольних стадах.

Оцінюючи стан галузі молочного скотарства на початку 2019 року, слід вказати на перевагу у чисельності декількох порід, серед яких голштинська, українська червоно-ряба молочна, українська чорно-ряба молочна, симентальська, українська червона молочна, червона степова і швіцька. До тих, що перебувають під загрозою зникнення, можна віднести англєрську, білоголову українську, українську буру молочну і червону польську породи. При цьому в банку генетичних ресурсів тварин Інституту розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН наявні запаси сперми плідників вищевказаних порід, що дозволяє їх відновити і використовувати методами *in situ*. Складніше відновити буру карпатську породу чи пінцгау, маточне поголів'я яких утримується лише в селянських фермерських господарствах. Але і в даному випадку робота по відновленню порід триває.

Наразі за Рамковою програмою ФАО в Україні виконується проект TCP/RER/3604 “Збереження та сталий розвиток порід подвійного напрямку продуктивності країн Східної Європи”. Серед запланованих заходів проекту – експедиційне обстеження племінних ресурсів великої рогатої худоби Закарпаття з метою виявлення особин, фенотипово подібних до чисто-порідної бурої карпатської породи, їх генотипування, виявлення найтипівіших тварин та формування племінного стада даної породи.

Порівняльний аналіз поголів'я корів м'ясних порід у суб'єктах племінної справи України в динаміці 2002–2019 років (табл. 2) вказує на збереження усіх порід, крім п'ємонтез.

При цьому у 2019 році, порівняно із 2002 роком, поголів'я корів збільшилося в стадах абердин-ангуської породи, герефордської, лімузин, південної м'ясної, поліської м'ясної, світлої аквітанської, сірої української та шароле. Але якщо взяти період з 2011 по 2019 рік, то простежується зворотна тенденція, за якої відбувається скорочення поголів'я корів практично усіх наявних порід м'ясного напрямку продуктивності, крім герефордської, лімузин, знам'янського типу поліської породи і шароле.

2. Поголів'я корів м'ясних порід

Порода	Роки		
	2002	2011	2019
Абердин-ангуська	1787	8242	3421
Волинська м'ясна	2534	6235	1664
Герефордська	76	30	117
Знам'янський тип поліської м'ясної	796	229	345
Лімузин	86	324	573
П'ємонтез	13	9	–
Південна м'ясна	381	1593	1240
Поліська м'ясна	465	3476	1430
Світла аквітанська	35	201	43
Сіра українська	229	437	351
Симентальська м'ясна	915	2354	576
Українська м'ясна	1465	1135	251
Шароле	121	367	698

За 17 років (2002–2019 роки) зазнало значного скорочення поголів'я корів волинської м'ясної породи, знам'янського типу поліської м'ясної породи, симентальської м'ясної та української м'ясної. До малочислених в Україні на даному етапі слід віднести герефордську, світлу аквітанську і українську м'ясну породи.

Стан галузі свинарства в племінних господарствах на 01.01.2019 року вказує на зникнення племінних стад, в яких розводили свиней великої білої породи англійської селекції, великої чорної і миргородської порід (табл. 3).

3. Поголів'я свиноматок

Порода	Роки		
	2002	2011	2019
Велика біла	2998	35239	10590
Велика біла (англійської селекції)	150	134	–
Велика чорна	511	359	–
Дюрок	174	348	355
Ландрас	630	11201	5508
Миргородська	889	543	–
П'єтрен	–	54	216
Полтавська м'ясна	116	1488	170
Уельська	100	110	80
Українська м'ясна	1141	1688	132
Українська степова біла	905	764	159
Українська степова ряба	52	48	25
Червона білопояса	388	868	170

Кількість свиноматок великої білої породи, дюрок, ландрас, п'єтрен і полтавської м'ясної у 2019 році по відношенню до 2002 року збільшилася, але порівняно до 2011 року зазнала значного скорочення, крім породи п'єтрен. Протягом 2011–2019 років кількість основних свиноматок великої білої породи і ландрас скоротилася у 2–3 рази, а полтавської м'ясної і української м'ясної порід – у 8–12 разів. Наразі конкурентоздатними за чисельністю можуть бути лише свині великої білої породи і ландрас, а решту слід віднести до нечисельних.

Вівчарство, яке представлене в Україні найбільшою кількістю порід та порідних типів, у 2019 році в своєму складі не мало племінних стад, де в попередні роки розводили асканійську тонкорунну породу, асканійський тип чорноголових овець з кросбредною вовною, олібс, північно-кавказьку породу, полварс, харківський тип української м'ясо-вовнової породи, цигайську породу та два її типи – кримський і приазовський, а також багатоплідний тип каракульської породи (табл. 4).

4. Поголів'я вівцематок

Порода	Роки		
	2002	2011	2019
Асканійська м'ясо-вовнова з кросбредною вовною та її типи:	2819	2020	1963
Буковинський тип	–	939	1095
Дніпропетровський тип	1085	1857	445
Одеський тип	3554	3967	2230
Асканійська тонкорунна	8999	4209	–
Асканійська тонкорунна (таврійський тип)	1496	4138	2502
Асканійський тип чорноголових овець з кросбредною вовною	3429	654	–
Мериноландшаф	–	–	1389
Олібс	–	202	–
Північно-кавказька	600	376	–
Придніпровська м'ясна (дніпропетровський тип)	–	–	320
Полварс	79	31	–
Прекос	3172	4706	765
Романівська	–	1067	849
Темноголова латвійська	35	385	91
Українська гірськокарпатська	105	4143	515
Українська м'ясо-вовнова (харківський тип)	1534	480	–
Цигайська	10326	194	–
Цигайська (кримський тип)	–	5290	–
Цигайська (приазовський тип)	–	4206	–
Багатоплідний тип каракульської породи	900	–	–
Каракульська / Асканійська каракульська	2078	7333	3169
Сокільська	260	1028	59

Одночасно із зникнення вищевказаних порід з'явилися нові породи чи типи, серед яких: буковинський тип асканійської м'ясо-вовнової породи з кросбредною вовною, мериноландшаф, придніпровська м'ясна (дніпропетровський тип), романівська. Для даного виду тварин характерне також скорочення чисельності вівцематок в цілому по галузі, причому найбільш відчутно за період 2011–2019 років. Встановлена найменша кількість племінних маток сокільської та темноголової латвійської порід.

Зміни, що відбулися у галузі конярства України протягом 2002–2019 років стосуються створення і ліквідації племінних стад, в яких розводили коней будьонівської, російської ваговної і французької рисистої порід. Відсутня інформація в Державному реєстрі племінних стад про конематок гуцульської і торійської порід, а також шетлендського поні може розцінюватися як зникнення цих племінних стад (табл. 5).

5. Поголів'я конематок

Порода	Роки		
	2002	2011	2019
Будьонівська	–	11	–
Вестфальська	–	61	64
Ганноверська	–	–	45
Гуцульська	53	94	–
Новоалександрівська вагозна	335	160	53
Орловська рисиста	242	306	154
Російська рисиста	406	313	100
Російська вагозна	–	10	–
Торійська	75	48	–
Тракененська	53	79	11
Українська верхова	606	280	271
Французька рисиста	–	17	–
Чистокровна верхова	304	291	92
Шетлендські поні	10	23	–

У 2019 році, порівняно із 2002 роком, значно скоротилося поголів'я конематок новоалександрівської ваговної, орловської рисистої, російської рисистої, тракененської, української верхової і чистокровної верхової порід. Розширився генофонд коней лише за рахунок ганноверської породи.

Аналіз стану інших видів та порід сільськогосподарських тварин не додає оптимізму і засвідчує про скорочення кількості самок, а отже, і зменшення генофонду цих порід.

Висновки. Генетичні ресурси сільськогосподарських тварин України на початку третього тисячоліття представлені молочним і м'ясним скотарством, свинарством, вівчарством, конярством, птахівництвом, хутровим звірівництвом і кролівництвом, рибицтвом і бджільництвом. Найбільш різноманітні за породним складом скотарство, вівчарство, птахівництво і рибицтво.

В динаміці 2002–2019 років практично усі види сільськогосподарських тварин зазнали значного скорочення маточного поголів'я, що негативно впливає на біорізноманіття тваринного світу в цілому.

Загрозливий стан щодо зникнення, з огляду на поголів'я самиць у популяції, характерний для англєрської, білоголової української, української бурої молочної і червоної польської порід худоби молочного напрямку продуктивності; герєфордської, світлої аквітанської і української м'ясної порід худоби м'ясного напрямку продуктивності; свиней усіх порід, крім великої білої і ландрас; овець сокільської і темноголової латвійської порід; коней української верхової породи. Безперечно, окремі із вищевказаних порід належать до імпортованого поголів'я і за бажанням виробників їх поголів'я може бути розширене за рахунок завезення з інших країн.

Впродовж 2002–2019 років перестали функціонувати племінні стада бурої карпатської, української бурої молочної порід, пінцгау і п'ємонтєз, великої білої породи свиней англїйської

селекції, великої чорної і миргородської порід свиней, асканійської тонкорунної породи овець, асканійського типу чорноголових овець з кросбредною вовною, олібс, північно-кавказької породи, полварс, української м'ясо-вовнової (харківський тип), цигайської породи та її типів кримського і приазовського, багатоплідного типу каракульської породи овець, будьонівської, гуцульської, російської ваговозної, торійської, французької рисистої порід коней та шетлендського поні.

Загалом, Україна без впровадження дієвих державних програм збереження та підтримки, а також зміни політики в аграрному секторі, буде й надалі скорочувати поголів'я сільськогосподарських тварин, особливо вітчизняних автохтонних чи локальних порід, продовжуючи сумну традицію світу щодо зменшення породного біорізноманіття.

Робота підтримана Міністерством освіти і науки України договір № ДЗ/76–2019 від 03.09.2019 р.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Войтенко, С. Л. Сучасний генофонд курей України / С. Л. Войтенко, О. О. Васильєва // Вісник Полтав. держ. аграр. акад. – 2018. – № 3. – С. 115–121.
2. Державний племінний реєстр за 2002 рік. – Том II. – Київ, 2004. – 324 с.
3. Державний племінний реєстр за 2010 рік. – Том II. – Київ, 2011. – 322 с.
4. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві за 2018 рік [електронний ресурс] – Режим доступу : [www/ URL://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr](http://www.URL://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr) – 15.07.2019. – Заголовок з екрана.
5. Подстрешний, О. П. Господарчо-корисні ознаки та генетична структура кросів яєчних курей / О. П. Подстрешний, М. І. Сахацький, Г. А. Паскевич // Наук. вісн. Львів. держ. акад. вет. мед. ім. С. З. Гжицького. – Львів, 2000. – Т. 2, ч. 3. – С. 120–124.
6. Програма збереження генофонду локальних і зникаючих порід сільськогосподарських тварин в Україні на 2017–2025 роки / М. В. Гладій, Ю. П. Полупан, Д. М. Басовський, Л. В. Вишневський, С. І. Ковтун, О. В. Сидоренко, Б. Є. Подоба, О. Д. Бірюкова, Н. Л. Резникова, С. Л. Войтенко, П. П. Джус, С. В. Кузєбний, П. І. Шаран, О. В. Кругляк, А. П. Кругляк, Ю. В. Мільченко, С. В. Прийма, Ю. М. Резнікова, І. С. Мартинюк, М. І. Башенко, О. М. Жукорський, О. І. Костенко, М. М. Кваша, О. В. Романова, Ю. В. Вдовиченко, О. В. Денисюк, В. С. Козирь, О. О. Катеринич. – Суми, 2018. – 84 с.
7. Состояние отечественного свиноводства и разведение свиней локальных пород / С. Л. Войтенко, Л. В. Вишневский, В. Г. Цыбенко, С. Н. Петренко // Проблемы отрасли свиноводства : сб. науч. тр. междунар. науч.-практ. конф. – Жодино, 2018. – С. 19–27
8. Стан і перспективи розвитку молочного скотарства України / М. І. Башенко, М. В. Гладій, Ю. Ф. Мельник, М. Я. Єфіменко, А. П. Кругляк, Ю. П. Полупан, Л. В. Вишневський, О. Д. Бірюкова, О. В. Кругляк, С. В. Кузєбний, С. В. Прийма // Розведення і генетика тварин : міжвід. темат. наук. зб. – К. : Аграр. наука, 2017. – Вип. 54. – С. 6–14.
9. Тваринництво України : стан, проблеми, шляхи розвитку (1991–2017–2030 рр) / за ред. М. І. Башенка. – К. : Аграр. наука, 2017. – 160 с.

REFERENCES

1. Voitenko, S. L., O. O. Vasylieva. 2018. Suchasnyi henofond kurei Ukrainy – The current gene pool of chickens in Ukraine. *Visnyk Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii – Bulletin of the Poltava State Agrarian Academy*. 3:115–121 (in Ukrainian).
2. *Derzhavnyi pleminni reiestr za 2002 rik – State Tribal Register for 2002*. 2004. Kyiv, 324 (in Ukrainian).
3. *Derzhavnyi pleminni reiestr za 2010 rik – State Tribal Register for 2010*. 2011. Kyiv, 322 (in Ukrainian).
4. *Derzhavnyi reiestr subiektiv pleminnoi spravy u tvarynytstvi za 2018 rik – State Register of Cattle Breeders for 2018* [elektronnyi resurs] rezhym dostupu: [URL://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr](http://www.URL://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr) (in Ukrainian).

5. Podstrieshnyi, O. P., M. I. Sakhatskyi, and O. P. Podstrieshnyi. 2000. Hospodarcho-korysni oznaky ta henetychna struktura krosiv yaiechnykh kurei – Economically useful traits and genetic structure of crosses of egg chickens. *Naukovyi visnyk Lvivskoi derzhavnoi akademii veterinarnoi medytsyny im. S. Z. Hzhyskoho – Scientific Bulletin of Lviv State Academy of Veterinary Medicine. S. Z. Gzitsky. 2(3):120–124* (in Ukrainian).

6. Hladii, M. V., Yu. P. Polupan, D. M. Basovskyi, L. V. Vyshnevskyi, S. I. Kovtun, O. V. Sydorenko, B. Ye. Podoba, O. D. Biriukova, N. L. Rieznykova, S. L. Voitenko, P. P. Dzhus, S. V. Kuzebnyi, P. I. Sharan, O. V. Kruhliak, A. P. Kruhliak, Yu. V. Milchenko, S. V. Pryima, Yu. M. Reznikova, I. S. Martyniuk, O. M. Zhukorskyi, O. I. Kostenko, M. I. Bashchenko, M. M. Kvasha, O. V. Romanova, V. I. Ladyka, L. M. Khmelnychy, Yu. V. Vdovychenko, V. S. Kozyr, O. V. Denysiuk, and O. O. Katerynych. 2018. *Prohrama zberezhennia henofondu lokalnykh i znykaiuchykh porid silskohospodarskykh tvaryn v Ukraini na 2017–2025 roky – Program for the preservation of the gene pool of local and endangered breeds of farm animals in Ukraine for 2017–2025*. Sumy, 85 (in Ukrainian).

7. Vojtenko, S. L., L. V. Vishnevskij, V. G. Cybenko, and S. N. Petrenko. 2018. Sostoyanie otechestvennogo svinovodstva i razvedenie svinej lokal'nykh porod – State of domestic pig breeding and pig breeding of local breeds. *Sbornik nauchnykh trudov mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii «Problemy otrasli svinovodstva» – Collection of scientific papers of the international scientific-practical conference "Problems of the pig industry"*. Zhodino, 19–27 (in Belarusian).

8. Bashchenko, M. I., M. V. Hladii, Yu. F. Melnyk, M. Ya. Yefimenko., A. P. Kruhliak., Yu. P. Polupan, L. V. Vyshnevskyi, O. D. Biriukova, O. V. Kruhliak, S. V. Kuzebnyi, and S. V. Pryima. 2017. Stan i perspektyvy rozvytku molochnoho skotarstva Ukrainy – Status and prospects of dairy cattle breeding in Ukraine. *Rozvedennia i henetyka tvaryn – Breeding and genetics of animals. 54:6–14* (in Ukrainian).

9. *Tvarynnytstvo Ukrainy: stan, problemy, shliakhy rozvytku (1991–2017–2030 rr) / za redaktsi-ieiu M. I. Bashchenka. 2017. – Livestock of Ukraine: state, problems, ways of development (1991–2017–2030)*. Kyiv, Ahrarna nauka, 160 (in Ukrainian).

